

КЕЙС-МЕТОД ЯК ІНСТРУМЕНТ КОЛЕКТИВНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Каньковський І.Є.

Хмельницький національний університет

Акцентується увага на необхідності реалізації колективної форми організації самостійної роботи студентів вищів. Стверджується, що основним інструментом для цього може слугувати кейс-метод. Розкривається сутність кейс-методу та його можливості в навчальному процесі.

Ключові слова: самостійна робота студентів, колективна форма організації, кейс-метод

Постановка проблеми. Самостійна робота – головний резерв підвищення ефективності підготовки фахівців, тому в процесі навчання слід цілеспрямовано залучати студентів до здобуття знань, виробляти у них здатність і потребу діяти самостійно і незалежно.

В сучасних умовах самостійна навчальна діяльність в процесі організації якої використовують лише парну, групову та індивідуальну форми є малоефективною. Ми поділяємо думку В.К. Дьяченко стосовно того, що перевагу потрібно віддавати колективній формі організації самостійної роботи, оскільки при колективних заняттях в процесі співпраці кожен студент отримує знання та допомогу від інших студентів, що об'єктивно сприяє його інтелектуальному збагаченню і розвитку [1].

Для реалізації колективної форми організації самостійної роботи студентів доречно використати кейс-метод (case-study). Проблема впровадження кейс-методу в практику вищої школи в даний час є досить актуальною, що зумовлено двома тенденціями:

- перша впливає із загальної спрямованості розвитку освіти, її орієнтації не стільки на отримання конкретних знань, скільки на формування професійної компетентності, умінь і навичок розумової діяльності, розвиток здібностей особистості, серед яких особлива

- увага приділяється здатності до навчання, зміну парадигми мислення, умінню переробляти величезні масиви інформації;
- друга впливає з розвитку вимог до якості фахівця, який, окрім задоволення вимог першої тенденції, повинен володіти також здатністю оптимальної поведінки в різних ситуаціях, відрізнятися системністю та ефективністю дій в умовах кризи [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретико-методологічних основ кейс-методу присвячено праці Е. Михайлової, Ю. Сурміна, І. Гладких, Л. Барнса, Е. Хансена, Р. Кристенсена, Н. Волкової, М. Голубєвої, В. Єгорової та ін.

Теоретичні та практичні аспекти застосування методу кейс-стаді в навчальному процесі розглянуто в роботах Т. Кошманової, Г. Ковальчук, М. Єрьоміної, О. Смолянїнової, П. Шеремети, Г. Каніщенко.

Кейс-метод (англ. case – «ситуація» —Cognitive Acceleration through Science Education) був розроблений англійськими науковцями М. Шейером, Ф. Єдейем та К. Єйтс. Уперше кейс-метод був застосований у 1910 р. під час викладу управлінських дисциплін у Гарвардській бізнес-школі. В Україні цей метод став поширюватися тільки в другій половині 90-х років ХХ століття й полягає у використанні конкретних випадків, ситуацій для аналізу, обговорення, вироблення рішень, що відбувається спільно в аудиторії під час розгляду певного розділу, теми навчальної дисципліни [3,с.112].

О. Пометун та Л. Пироженко визначають кейс-метод як аналіз ситуацій. На думку дослідників, «ситуації, конкретні випадки слугують конкретними прикладами для ідей та узагальнень, забезпечують основу для високого рівня абстрагування та мислення, демонструють людські почуття та емоції, допомагають пов'язати навчання з досвідом реального життя, дають шанс реального застосування знань» [4,с. 50].

Аналізуючи роботи американських дослідників цієї методики, Кошманова Т. характеризує кейс-метод як такий, що сприяє розвитку критичної рефлексії, учить розв'язувати проблеми й реалізувати їх [5, с. 22].

Г. Ковальчук рекомендує використовувати цей метод для поглиблення знань з теми, установлення зв'язку між теорією та практикою, формування вмінь слухачів аналізувати ситуацію, робити висновки, уміти приймати рішення в нетипових і непередбачуваних ситуаціях [6, с. 4].

Дослідження науковців (Ю. Сурмін [7], Г. Каніщенко, П. Шеремета [8]) свідчать, що кейс-метод розвиває здатність до аналізу, до самостійного прийняття рішень, учить співвідносити теорію з практикою, формує навички дискусійного спілкування, стимулює творче мислення, уміння письмово викладати свої думки.

Головна мета кейсів – спонукати студентів до творчості. Для того щоб навчальний процес на основі кейс-методу був ефективним, необхідні дві умови: хороший кейс і певна методика його використання в навчальному процесі. Дотриматись цих умов можна лише при усвідомленні викладачами вишів суті методу та його дидактичного потенціалу.

Метою статті є розкриття сутності кейс-методу та його можливостей як інструменту колективної форми організації самостійної роботи студентів.

Виклад основного матеріалу. Кейси – суттєвий і гнучкий педагогічний ресурс, характеризуються тим, що вони передбачають пошук відповіді на проблемні питання. Кейси швидше спрямовані не на отримання готових знань, а на «творення» нових знань, що передбачає співтворчість студентів й викладача. Останній виступає в ролі фасилітатора, координатора процесу навчання. Разом з тим, результатом кейсу є не лише оволодіння новими знаннями, але й набуття професійних навичок, цінностей. Кейс активізує студентів, розвиває аналітичні та комунікативні здібності, залишаючи студентів один на один з реальними ситуаціями.

Кейси, які можна застосовувати при організації самостійної роботи студентів, повинні, на наше переконання, задовольняти наступним вимогам: відповідати чітко поставленої меті створення; мати відповідний рівень складності; відображати декілька аспектів життя навчального закладу або

виробництва; бути актуальними; ілюструвати типові ситуації; розвивати аналітичне мислення; провокувати дискусію; мати кілька рішень тощо [9].

Технологічні особливості цього методу наступні:

1. Метод являє собою специфічний різновид дослідницької аналітичної технології, тобто включає в себе операції дослідницького процесу, аналітичні процедури.

2. Метод виступає як технологія колективного навчання, найважливішими складовими якої виступають робота в групі (або підгрупах) і взаємний обмін інформацією.

3. Метод в навчанні можна розглядати як синергетичну технологію, суть якої полягає в підготовці процедур занурення групи в ситуацію, формуванні ефектів примноження знання, інсайтного осяяння, обміну відкриттями і т.п.

4. Метод інтегрує в собі технології розвиваючого навчання, включаючи процедури індивідуального, групового і колективного розвитку, формування різноманітних особистісних якостей учнів.

5. Метод виступає як специфічний різновид проектної технології. У звичайній навчальній проектної технології йде процес розв'язання наявної проблеми через спільну діяльність студентів, тоді як у кейс-методі йде формування проблеми та шляхів її вирішення на підставі кейса, який виступає одночасно у вигляді технічного завдання та джерела інформації для усвідомлення варіантів ефективних дій.

6. Метод концентрує в собі значні досягнення технології «створення успіху». У ньому передбачається діяльність з активізації студентів, стимулювання їх успіху, підкреслення досягнень учнів. Саме досягнення успіху виступає однією з головних рушійних сил методу, формування стійкої позитивної мотивації, нарощування пізнавальної активності [2].

До переваг кейс-методу можна віднести: використання принципів проблемного навчання; отримання навичок роботи в команді; вироблення навичок найпростіших узагальнень; отримання навичок презентації;

отримання навичок прес-конференції, уміння формулювати питання, аргументувати відповідь.

Розбираючи кейс, студенти фактично отримують на руки готове рішення, яке можна застосувати в аналогічних обставинах. Збільшення в «багажі» студента проаналізованих кейсів, збільшує ймовірність використання готової схеми рішень до ситуації, що склалася, формує навички вирішення більш серйозних проблем.

Разом з тим кейс-метод необхідно використовувати в органічній єдності з іншими методами навчання, в тому числі традиційними, що закладають у студентів обов'язкове нормативне знання.

Класифікація кейсів може проводитися за різними ознаками. Одним із підходів до класифікації кейсів, який найбільш широко використовується, є їх складність. При цьому розрізняють:

- ілюстративні навчальні ситуації - кейси, мета яких - на певному практичному прикладі навчити студентів алгоритму прийняття правильного рішення в певній ситуації;
- навчальні ситуації - кейси з формуванням проблеми, в яких описується ситуація в конкретний період часу, виявляються і чітко формулюються проблеми; мета такого кейса - діагностування ситуації та самостійне прийняття рішення по вказаній проблемі;
- навчальні ситуації - кейси без формування проблеми, в яких описується більш складна, ніж у попередньому варіанті ситуація, де проблема чітко не виявлена, а представлена в статистичних даних, оцінках громадської думки, органів влади тощо; мета такого кейса - самостійно виявити проблему, вказати альтернативні шляхи її рішення з аналізом наявних ресурсів;
- прикладні вправи, в яких описується конкретна ситуація, що склалася, пропонується знайти шляхи виходу з неї; мета такого кейса - пошук шляхів вирішення проблеми [2].

Кейси можуть бути класифіковані, виходячи з цілей і завдань процесу навчання. У цьому випадку можуть бути виділені наступні кейси для: навчання аналізу та оцінки; навчання вирішення проблем та прийняття рішень; ілюстрування проблеми, рішення або концепції в цілому [8].

Заслуговує на увагу класифікація кейсів, яку запропонували Н. Федянін і В. Давиденко:

- структурований (highly structured) "кейс", в якому дається мінімальна кількість додаткової інформації; при роботі з ним студент повинен застосувати певну модель або формулу; задачі цього типу мають оптимальне рішення;
- "маленькі начерки" (short vignettes), що містять, як правило, від однієї до десяти сторінок тексту і одну-дві сторінки додатків; вони знайомлять лише з ключовими поняттями і при їх аналізі студент повинен спиратися ще й на власні знання;
- великі неструктуровані "кейси" (long unstructured cases) обсягом до 50 сторінок - найскладніший з усіх видів навчальних завдань такого роду; інформація в них дається дуже докладна, в тому числі і абсолютно непотрібна; найнеобхідніші для розгляду відомості, навпаки, можуть бути відсутніми; студент повинен розпізнати такі «каверзи» і впоратися з ними;
- вперше відкриваючі "кейси" (ground breaking cases), при розбиранні яких від студентів вимагається не тільки застосувати вже засвоєні теоретичні знання і практичні навички, але й запропонувати щось нове, при цьому студенти та викладачі виступають в ролі дослідників [10].

Деякі вчені вважають, що кейси бувають "мертві" і "живі". До «мертвих» кейсів можна віднести кейси, в яких міститься вся необхідна для аналізу інформація. Щоб «пожвавити» кейс, необхідно побудувати його так, щоб спровокувати студентів на пошук додаткової інформації для аналізу.

Такий підхід дозволяє кейсу розвиватися і залишатися актуальним тривалий час [2].

Кейси можуть бути представлені в різній формі: від декількох пропозицій на одній сторінці до безлічі сторінок. Однак слід мати на увазі, що великі кейси викликають у студентів деякі труднощі у порівнянні з малими, особливо при роботі вперше. Кейс може містити опис однієї події в одній навчальній групі або виробничому колективі або данні про діяльність цих колективів за деякий час.

Немає певного стандарту оформлення кейсів. Як, правило, кейси представляються в друкованому вигляді або на електронних носіях, проте включення в текст фотографій, діаграм, таблиць робить їх більш наочними для студентів. З друкованою інформацією або з інформацією на електронних носіях легше працювати і аналізувати її, ніж інформацію, представлену, наприклад, в аудіо-чи відео-варіантах; обмежені можливості багаторазового інтерактивного перегляду можуть призвести до спотворення первинної інформації і помилок. Останнім часом дедалі популярнішими стають мультимедійні презентації кейсів.

За наявністю сюжету кейси діляться на сюжетні і безсюжетні. Сюжетні кейси зазвичай містять розповідь про події, що відбулися, включають дії осіб і організацій. Безсюжетні кейси, як правило, ховають сюжет, тому що чіткий виклад сюжету в значній мірі розкриває рішення. Зовні вони являють собою сукупність статистичних матеріалів, розрахунків, викладок, які повинні допомогти діагностиці ситуації, відновленню сюжету [11].

Тимчасова послідовність матеріалу також накладає відбиток на жанрові особливості кейса. Кейси в режимі від минулого до сьогодення характеризуються природною тимчасовою послідовністю подій, дозволяють добре виявляти причинно-наслідкові зв'язки. Кейси-спогади характеризуються тим, що час в них прокручується назад: герої щось згадують, самі спогади уривчасті, часто несистемні, фрагментарні, що створює труднощі з відновлення тимчасових ланцюжків. По суті справи

аналіз кейса зводиться до реконструкції ситуації, її осмислення в аспекті тієї чи іншої пізнавальної парадигми [2].

Нарешті, прогностичні кейси дають досить докладний опис подій недавнього минулого і сьогодення, ставлять завдання виробити найкращий варіант поведінки «героя» в майбутньому.

В залежності від того, хто виступає суб'єктом кейса, їх можна умовно розділити на: особистісні кейси, в яких діють конкретні особистості; організаційно-інституційні кейси відрізняються тим, що в них діють навчальні установи, організації, підприємства, їх підрозділи; багатосуб'єктні кейси зазвичай включають в себе кілька діючих суб'єктів [11].

Величина кейса прямо залежить від його призначення. Міні-кейс, який займає за обсягом від однієї до кількох сторінок, може бути розрахований на те, що він займе частину двогодинного практичного заняття. Кейс середніх розмірів займає зазвичай двогодинне заняття, а об'ємний кейс, що становить до декількох десятків сторінок, може використовуватися протягом декількох практичних занять.

Бувають кейси з додатками та без додатків; кейси з додатками зазвичай передбачають формування навичок розрахунків та аналізу статистичної інформації.

За типом методичної частини застосовують кейси – запитання (при їх вирішенні студентам треба дати відповіді на ці запитання) або кейси-завдання, які формулюють завдання.

Процес реалізації кейс-методу при навчанні студентів доцільно поділяти на три етапи [12].

На першому етапі робота студентів починається зі знайомства із змістом кейсу. Студенти самостійно протягом 10-15 хвилин аналізують зміст кейса, виписуючи конкретну інформацію. В результаті у кожного студента повинно скластися цілісне враження про зміст кейса. Знайомство з кейсом завершується обговоренням завдання-ситуації, яку необхідно вирішити. Викладач оцінює ступінь оволодіння заданою ситуацією, підводить підсумки

обговорення і пропонує скласти програму позааудиторної самостійної роботи студента.

На другому етапі відбувається формування робочих підгруп до 4 осіб. Викладач ставить термін, до якого потрібно представити результат самостійної роботи по кейсу. На цьому етапі викладач консультує, дає рекомендації і список обов'язкової та додаткової літератури. Робота по кейсу починається в аудиторії з метою роз'яснити понятійний апарат теми і сформувати первинні навички розподілу ролей між студентами в спільній роботі і обговорити терміни захисту групових проектів з даної теми. Далі студенти відправляються в самостійний пошук рішення задачі-ситуації.

На третьому етапі відбувається захист проектів рішень задач-ситуацій. Бажано, щоб при захисті були присутні всі студенти групи.

Таким чином можна зробити наступні **висновки**:

- кейс-метод є інструмент, який може дозволити застосувати теоретичні знання студентів, під час їх самостійної роботи, до вирішення практичних завдань, сприяти розвитку в них самостійного мислення, вміння вислуховувати і враховувати альтернативну точку зору, аргументовано висловити свою;
- за допомогою цього методу, можливо, створити умови, в яких студенти можуть проявити і удосконалити аналітичні та оціночні навички, навчитися працювати в групі, в парах змінного складу, знаходити найбільш раціональне рішення поставленої задачі.

Література:

1. Дьяченко В.К. Сотрудничество в обучении: О коллективном способе учебной работы: Кн. Для учителя/ В.К. Дьяченко.- М.: Просвещение, 1991.-192с.
2. Долгоруков А.М. Метод case-study как современная технология профессионально-ориентированного обучения.- [Электронный ресурс].- Режим доступа: <http://www.evolkov.net/case/case.study.html>
3. Михайлова Е.А. Кейс и кейс-метод: общие понятия / Е.А. Михайлова //Маркетинг. - 1999. - №1. - С.109-117.

4. Пометун О. Сучасний урок / О. Пометун, Л. Пироженко // Інтерактивні технології навчання. – К. : А. С. К., 2004.-192с.
5. Кошманова Т. «Кейс»-метод в педагогічній освіті США / Т. Кошманова // Шлях освіти. – 2000. — №1. – С. 22 – 24.
6. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті / Г. О. Ковальчук. – К. :КНЕУ, 1999. – 128 с.
7. Сурмін Ю. П. Метод аналізу ситуацій (Case study) та його навчальні можливості. Глобалізація і Болонський процес: проблеми і технології : Монографія. / Ю.П. Сурмін.– К. : МАУП, 2005.-123с.
8. Шеремета П.М., Каніщенко Л.Г. Кейс-метод: з досвіду викладання в українській бізнес-школі/За ред. О.І.Сидоренка;2-ге вид.-К.: Центр інновацій та розвитку,1999.-80с.
9. Смолянинова О.Г. Дидактические возможности метода case-study в обучении студентов .- [Электронный ресурс] .- Режим доступа: www.lan.krasu.ru
10. Федянин Н., Давиденко В. Чем кейс отличается от чемоданчика?// Образование за рубежом.- 200.-№7.- С.52-56
11. Педагогика и психология высшей школы : учеб. пособие / Е. А. Подольская ; Нар. укр. акад. – Харьков : Изд-во НУА, 2010. – 316 с.
12. Тимофеева Н.Б. Кейс-метод а организации самостоятельной работы будущего учителя начальных классов.- [Электронный ресурс] .- Режим доступа: http://uko.wp.kspu.ru/upl_uko/23.%20Timofeeva.doc

Kankovsky I.E.

Case- method as a tool for collective organization of independent work of students

Attention is focused on the necessity of collective self-organization of university students. It is alleged that the main tool for this may serve as a case-method. The essence of case-method and its possibilities in the learning process.

Keywords: students' individual work, collective form of organization, case-method